

U našoj je to želji ali ne i moći, pa prije pozdravnog usklika da idemo u miru, primamo *misni blagoslov* koji je s Božje strane svemoguć. Da i s naše strane bude što uspješniji, pravo je da svake nedjelje i svetkovine dobijemo poseban svečani blagoslov. Svi oni više ili manje sadrže što se čuje na Božić: „Po utjelovljenju Kristovu Bog je zemlju združio s nebom; nek i vas ispuni darovima svoga mira i dobre volje i učini zajedničarima nebeske Crkve”. Na svaki zaziv odjekuje naš „Amen”, tako neka bude.

Thomas Michel

MOŽEMO LI ŠTOGOD NAUČITI OD MUSLIMANA?

Sveta misa ima upravo započeti. Službenici su obučeni, svijeće zapaljene, samo što poslužnici nisu krenuli k oltaru, kad netko od poslužnika nervozno i u žurbi veli: „Pričekajte časak dok pročitam današnji ulomak Svetoga pisma!”

Vjerojatno je svaki od nas to doživio. Liturgičari stalno jadikuju nad nehajnim i kratkotrajnim pripravama za proglašavanje Božje riječi, ali još uvijek je u svijesti većine katolika da se priprava za čitanje Svetoga pisma u bogoslužju sastoji u dobrom slovkanju teksta da bi se izbjeglo moguće spoticanje o neobična vlastita imena i izraze.

U svojoj prvoj enciklici „Redemptor hominis”, papa Ivan Pavao II. potiče kršćane neka dopuste da budu izazivani jakom vjerom sljedbenika nekršćanskih religija.¹ Drugi put će isti Papa poticati kršćane da istražuju blago ljudske duhovnosti u kojemu pripadnici drugih religija nisu oskudni.²

U ovom kratkom članku htio bih primijeniti uputu Svetog oca na pitanje priprave za proglašavanje Božje riječi za vrijeme našega bogoslužja. Iznosim pregled napomena što ih daje veliki muslimanski teološki i duhovni pisac AHMAN HAMID AL-GHAZALI onima koji kane javno recitirati Kur'an. U osmoj knjizi svoga remek-djela OBNOVA ZNANOSTI O VJERI (Ihja ulum al-din) Al-Ghazali donosi deset stupanja priprave prije javnog recitiranja Kur'ana. Kršćanski čitalac ostaje impresioniran Al.Ghazalijevim poštovanjem prema islamskoj Svetoj knjizi

1. „Redemptor hominis”, enciklika pape Ivana Pavla II, od 4. ožujka 1979, br. 11. Aludira se i na deklaraciju o odnosima Crkve s nekršćanskim religijama „Nostra aetate”, br. 3-4.

2. „Redemptor hominis”, br. 11. Usp. NA 3.

kao i ozbiljnošću pred zadatkom recitiranja božanskog pisma.³ Kršćanin koji malo dublje razmišlja o Ghazalijevih „deset pravila” mora se zapitati da li bi naše liturgijsko proglašavanje svetopisamske poruke moglo postići nove razine snage, uvjerljivosti i dubine kad bismo mi više pazili na nutarnju pripravu za ovako uzvišeno poslanje kao što je čitanje Svetoga pisma u bogoslužju. Ali, najprije, pregled Ghazalijevih „deset pravila”.

1. Prvi stupanj se odvija prije nego je čistač otvorio Svetu knjigu. Al-Ghazali opominje čitače „neka razmišljaju o uzvišenosti Božjega govora”. Čitač mora neko vrijeme „razmatrati kako se Bog pokazao ljubeznim prema ljudskom rodu upućujući mu svoju poruku”. Bilo koje čitanje Svetoga pisma počinje razmatranjem o dobroti Boga koji je slobodno saopćio svoju poruku ljudskom rodu.

2. *Razmišljati o onomu koji govori* uključuje drugi stupanj. Čitač se ne pripravlja na to da izgovori neku ljudsku poruku nego je zauzet u proglašavanju riječi milosrdnog Boga stvoritelja, uzdržavatelja i suca svemira. On, dakle, treba da razmisli da, proglašavajući vlastitu Božju riječ, slavi Boga kojemu jedinomu pripada svaka čast i slava.

3. *Pripremanje svoje pameti i duše* kojim čitač treba pristupati k Božjoj poruci, predstavlja treći stupanj. Čitač bi se trebao otrgnuti od svjetskih poslova, otkloniti rastresenosti, osobna tumačenja i zanimanja te pažljivo čitati ulomak koji će recitirati. Ako čitač nije uspio da se prvi put posve usredotoči na čitanje, on će ponovno pročitati ulomak drugi put, pa još jedanput, ako nije dovoljno svratio pažnju na poruku.

4. *Pomnjivo razmotriti tekst* spada u četvrti stupanj priprave za čitače svetih knjiga. To je nešto puno dublje od obične pažnje naše pameti. To uključuje pripuštanje da reci i izrazi ulomka utonu u naša srca i sjećanja. To se postiže ako ulomak čitamo glasno, polagano, izraz za izrazom. „Budući da se pomnjivo razmatranje jača ponavljanjem – veli Al-Ghazali – recitator treba da ponavlja pojedine izraze” dopuštajući Božjoj riječi da pusti korijenje u našim srcima.

5. *Pokušati doći do shvaćanja svakoga izraza* peti je zadatak u pripravi čitača. Pokušati shvatiti što Bog namjerava poučiti ljudski rod u svakom dijelu biblijskog odlomka. Ovdje stupaju na djelo različiti komentari i slična pomagala za shvaćanje i razumijevanje Svetoga pisma. Čitač mora biti pažljiv na „skrivena značenja”, svoje osobne uvide i posebnu primjenu koju Bog otkriva pojedinom čitaču svaki put kad se pažljivo susreće s božanskom porukom.

---

3. AL-GHAZALI (1059.-1111.) je jedan od najutjecajnijih mislilaca i pisaca u islamskoj povijesti. On je pokušao spojiti brižljivo opsluživanje islamskog zakona s dubokim uvažavanjem njegove nutarnje nakane i značenja. „Ihja ulum al-din” i poslije osam stoljeća predstavlja klasično djelo islamske teologije i duhovnosti. Osmu knjigu, koja raspravlja o recitiranju Kur’ana, na engleski je preveo M. Abul Qasem pod naslovom „The recitation an Interpretation of the Qur’an: „Al-Ghazali Theory” (Bangi, Malaysia, Univ. Kebangsaan Malaysia 1979). Članak koji donosimo ovdje, sažetak je predavanja koje je Thomas Michel, SJ, održao na euharistijskom kongresu u Najrobiju.

6. Šesti je zadatak: *Osloboditi se zapreka* u shvaćanju Božje riječi. Al-Ghazali te zapreke imenuje kao „četiri vela”. On smatra da su neki spriječeni doprijeti do pravog shvaćanja Božje riječi zbog „vela predrasuda” koje unose pri susretu sa Svetim pismom. Bit će korisno pregledati te zapreke po redu.

Prvo, čitač se mora pobrinuti da ulomak čita brižljivo i točno da bi otkrio ono što se tu kaže. Činjenica da je čitač već prije čitao isti tekst ili je u potpunosti upoznat s njegovim sadržajem, dovodi čitača u napast da pomisli kako je do kraja ovladao sadržajem i samo okom preleti ulomak. Zbog toga, redovito, ne uspije shvatiti što svaki izraz u stvari znači.

Drugi „veo” je slijedeći: oslanjati se čisto na tumačenje ulomka što ga je čitač prije čuo radije nego dopustiti Bogu da ga iznova suoči sa svojom porukom. Čitač bi morao nastojati oko „nutarnjeg uvida” i „izravnog shvaćanja” onoga što Bog sada saopćava; Božju se živu riječ ne smije svesti na dogmatske formulacije, na memorizirane lekcije ili pripovijedane pripovijesti.

Treći veo što ga treba otkloniti jest čovjekova vlastita sklonost na grijeh, njegova oholost i svjetovna strast. Osoba prilazi Božjoj poruci da bi našla ono što potvrđuje njezine vlastite poglede ili potvrđuje kompromise i pogreške u njezinu vjerskom životu. Takvi nagoni samoopravdanja i zadovoljštine priječe Božju riječ da čitaču dalje jasno sjaji. Al-Ghazali zapaža: „Duša je nalik ogledalu, osobne su želje poput rđe, naučavanje (Pisma) je nalik slikama koje su vidljive u ogledalu. Uvježbavanje duše u otklanjanju svjetovnih želja nalikuje čišćenju ogledala.”

Četvrti je veo koji zasjenjuje Božju poruku mišljenje da je literarna egzegeza Pisma jedino značenje što ga Bog želi saopćiti čovjeku. Bog želi osobno govoriti onome koji čita ili sluša Pismo. Ne može netko „zarobiti” tu poruku samo izučavanjem komentara.

7. *Usmjeriti pouku Pisma najprije na samoga sebe*, predstavlja sedmi zadatak pripreme recitatora. Onaj koji proglašava Božju riječ mora biti također njezin prvi slušatelj. On ne proglašava poruku od koje bi sam bio izuzet. Drugim riječima rečeno, proglašavač se Pisma izlaže pogibli da recitira poruku koja donosi spasenje onima koji je slušaju, dočim on sam skreće s prave staze. Čitač, dakle, u svojoj pripravi mora tražiti ono što Bog zahtijeva da ga pouči preko biblijskog ulomka koji on naviješta.

8. *Osmi je zadatak: Osjećati biblijsku poruku*. Bog ne kani apelirati samo na čovjekov razum već želi dodirnuti čovjekova ganuća i osjećaje. Pravi recitator Pisma mora biti prožet osjećajima boli, straha, nade itd. Kako može netko pravo saopćiti dubine te poruke, ako je emotivno odvojen od biblijskog ulomka?

9. *Svijest da je svetopisamski ulomak stvarni Božji govor* a ne čitačeva vlastita poruka, predstavlja deveti stupanj u pripremanju naviještanja svetoga teksta. Čitač se pred svetim tekstom treba „umanjivati” da bi tekst sve više i više „rastao”. Kad netko naviješta Božju riječ sakupljenoj zajednici, on treba da postane služitelj riječi i da dobro pazi kako se ne bi ispriječio Božjem saopćavanju impre-

sionirajući slušatelje svojim načinom govora, dikcijom ili prisutnošću. On mora, naprotiv, biti trajno svjestan da je Bog onaj koji želi saopćiti poruku svome narodu, dok je čitač obični posrednik i provodnik toga saopćavanja.

10. *Moliti za svoje očišćenje*, predstavlja završni stupanj pripreve za čitača svetoga teksta. Čitač treba promisliti da je i sam grešnik koji se treba neprekidno obnavljati Božjom riječju. Mora se sjetiti da je kod svakog proglašavanja Riječi Božje pozvan na ponovno obraćanje, promjenu i očišćenje. Uz to, čitač mora biti svjestan da svako čišćenje duše dolazi od djelovanja Božje milosti pa je, prema tome, konačni čin pripreve za proglašavanje Pisma ponizna molitva Bogu da izvrši preobrazbu koju namjerava.

Jedino poslije takve pripreve, koja se očito ne može izvršiti površnim osvrtnom na ulomak koji treba naviještati, čitač je spreman dostojno proglasiti Riječ. Al-Ghazalijeva pouka podsjeća i kršćane i muslimane na dostojanstvo i ozbiljnost uzvišenog zadatka što im je doznačen. Proglašavanje Božje riječi nije neka aktivnost koju osoba preuzimlje na sebe nego povjeravanje koje čitač prima od vječnog, zastrašujućega ali i milosrdnog Boga. Stoga to nije nešto što se može olako prihvatiti ili slučajno preuzeti nego to zahtijeva plemeniti dar samoga sebe, svoga vremena i talenta sa svrhom da sve bude pravilno izvedeno.

Dotjerivati kola i hraniti konja

I kršćanski propovjednik se katkad nađe u napasti da sa svetopisamskim tekstom postupa kao s nekim uvodom ili običnim temeljem za svoju homiletsku pouku. On će, stoga, utrošiti mnogo vremena dotjerajući svoju homiliju, dočim će zaboraviti da pripravi samoga sebe na naviještanje Riječi. To nalikuje dotjerivanju kola a ne davanju hrane konju koji ih vuče. Al-Ghazalijeve opomene podsjećaju čitače na srž proglašavanja Božje poruke čije je propovijedanje usmjereno samo na to da zajednicu povede k dubljem shvaćanju i primjeni. Neki su homiletski učitelji naučavali: *Kad bi se Pismo proglašavalo onako kako bi dolikovalo da se proglašava, bila bi suvišna homilija.*

Možemo jednostavno provjeriti da li su biblijska čitanja pravilno primljena. Po završetku bogoslužja provedimo anketu među sudionicima s pitanjem da li se sjećaju onoga što je pročitano u čitanjima dotičnog dana i kako su na njih djelovali svetopisamski ulomci. Ako se veliki broj dotičnoga skupa, samo petnaestak minuta po završetku bogoslužja, ne može sjetiti onoga što im je bilo naviješteno preko biblijskih čitanja, ili su možda zapamtili samo opći utisak sadržaja a ostali su ravnodušni na izravno sučeljavanje s božanskim saopćavanjem, tada s pravom možemo sumnjati u dostatnu pripravu i adekvatno navješćivanje Božje poruke. U takvim slučajevima bismo se morali ponovno vraćati razložnim i dubokim poukama što ih je iznio muslimanski teolog Al-Ghazali.

Thomas Michel, Can we learn something from Muslims?, HOMILETIC AND PASTORAL REVIEW, January 1988, 54-57.

Preveo: O. Franjo Carev